

Ignasi Moreta

CONVERSES AMB
JOSEP RIUS-CAMPS

FRAGMENTA EDITORIAL

ÍNDEX

Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL, SL Plaça del Nord, 4, pral. 1.ª 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat
Collecció	ASSAIG, 29
Consell assessor	PERE LLUÍS FONT FRANCESC-XAVIER MARÍN JOSEP OTÓN FRANCESC TORRALBA AMADOR VEGA
Primera edició	FEBRER DEL 2014
Producció editorial	IGNASI MORETA
Producció gràfica	INÈS CASTEL-BRANCO
Impressió i relligat	ROMANYÀ VALLS, SA
© 2014	JOSEP RIUS-CAMPS I IGNASI MORETA pel text
© 2014	FRAGMENTA EDITORIAL per aquesta edició
Dipòsit legal	B. 5.958-2014
ISBN	978-84-92416-80-6

L'erudit apassionat: dialogar amb Josep Rius-Camps	7
I Més enllà del cos	13
II Els inicis: Esparreguera, Barcelona, la Conreria	31
III La tesi doctoral: Roma i Münster	53
IV Retorn a Catalunya	79
V El patròleg: Ignasi d'Antioquia	85
VI Els anys carismàtics: dues experiències cim	101
VII Primer excurs sobre Jesús	143
VIII El biblista: l'obra de Lluç	179
IX Segon excurs sobre Jesús	197
X L'eremita: Sant Pere de Reixac	239

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Amb el suport del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

RESERVATS TOTS ELS DRETS

L'ERUDIT APASSIONAT: DIALOGAR AMB JOSEP RIUS-CAMPS

SOSPITEM MASSA RÀPIDAMENT dels que es mouen entre llibres, dialogant amb els difunts. Que hi ha estudiosos enormement ensopits és una evidència. Però que l'associació que establim sovint entre erudició i avorriment és injusta, ho acrediten personalitats tan inclassificables com Josep Rius-Camps.

Nascut a Esparreguera l'any 1933, quan era petit la seva família es traslladà a Barcelona, a la rectoria i capella desafectada que avui ocupa la llibreria La Central del Raval. Ordenat capellà, va ampliar estudis a Roma i, posteriorment, a Alemanya, on es va estar nou anys. La universitat alemanya li oferia un futur prometedor, però Rius-Camps va acabar enyorant el Mediterrani i va decidir tornar a Barcelona. Llavors, es va integrar a la Facultat de Teologia de Catalunya, on ha impartit docència des d'aleshores.

Els atzars de la vida van dur Rius-Camps a instal·lar-se a l'ermita de Sant Pere de Reixac, en una comunitat constituïda per diverses monges i sacerdots. Allà viu des d'aleshores, cultivant centenars de rosers i desxifrant còdexs multiseculars. Cada diumenge, els seus seguidors i amics, arribats de tot Catalunya, s'apleguen a Reixac per celebrar la missa amb

ell i escoltar les seves homilies, erudites i espontànies al mateix temps. El seu carisma és tan palpable com difícil de descriure: brillantor intel·lectual, profunditat espiritual, riquesa discursiva, calidesa humana, llibertat interior, són alguns dels trets que permeten caracteritzar, per simple aproximació, un carisma impossible d'explicar amb paraules.

Com a investigador, Rius-Camps és molt crític amb els col·legues que es limiten a fer bons estats de la qüestió, purs refregits del que han fet els altres, sense ambició investigadora, sense anar a les fonts, sense aportar res de nou. De fet, quan Rius-Camps investiga un tema, acostuma a desballestar-lo. Li va passar amb Ignasi d'Antioquia: la crítica textual aplicada als textos d'Ignasi li va permetre identificar nombrosíssimes interpolacions al text, amb la qual cosa demostrava que l'exaltació del poder del bisbe que sempre s'havia posat en boca d'Ignasi no provenia del d'Antioquia, sinó dels seus copistes i mixtificadors. Quan presentava les conclusions de la seva recerca en un congrés de patròlegs, algun va estar a punt de plorar: Rius-Camps els desmuntava tot l'edifici al qual havien dedicat la vida.

De la patristica, Rius-Camps va passar a la Bíblia. Va adonar-se que les edicions crítiques dels Evangelis incloïen sempre la referència, a l'aparat crític, d'un copista aparentment capriciós, el del Còdex Beza, que conté els quatre Evangelis i els Fets dels Apòstols en grec i en llatí. Allí on gairebé tots els còdexs concordaven, la pàgina grega del Còdex Beza oferia una lliçó discordant. Rius-Camps se sentia incòmode amb la tesi que sostenia que les excentricitats del Còdex Beza obeïen al caprici del copista de torn. Aquell còdex no presentava un text contaminat ni edulcorat: al contrari, donava un text més rude, més realista, més primitiu.

La tesi de Rius-Camps s'anava perfilant: era el Còdex Beza el que les modernes edicions de la Bíblia haurien d'adoptar com a text base de les seves edicions. Només una prova: els copistes sabien llatí, però no grec. Per això, la pàgina grega del Còdex Beza és més primitiva: els copistes no la podien contaminar perquè no l'entenien, i es limitaven a transcriure'n el model.

L'any 1994, en un congrés internacional sobre el Còdex Beza, Rius-Camps coneix Jenny Read-Heimerdinger, una biblista i lingüista galesa que havia arribat a unes conclusions molt semblants a les seves, i això sense haver-se llegit l'un a l'altre. Llavors, acorden posar la seva feina en comú. Des d'aleshores, han redactat plegats un magne comentari als Fets dels Apòstols (publicat en quatre volums en anglès i en dos volums en castellà) i la *Demostració a Teòfil*, una edició de l'Evangelí de Lluc i els Fets dels Apòstols seguint el Còdex Beza que vam publicar a Fragmenta en català (2009) i en castellà (2012) i que T&T Clark ha publicat en anglès (2013). Rius-Camps i Read-Heimerdinger van rebre el Premi Ciutat de Barcelona per aquella traducció del grec antic al català.

Josep Rius-Camps s'ha atrevit també amb el gènere novel·lesc. A *Diari de Teòfil* va donar forma narrativa a les seves hipòtesis sobre l'autoria i el destinatari de l'Evangelí de Lluc i els Fets dels Apòstols. En síntesi: fins ara, tothom deia que l'Evangelí de Lluc i els Fets dels Apòstols eren dues obres diferents d'un mateix autor, un metge pagà que adreçaria el text a un desconegut Teòfil. Rius-Camps i Read-Heimerdinger opinen de forma diferent. Lluc és un rabí jueu i escriu una sola obra, la *Demostració a Teòfil*, que la tradició ens ha llegat dividida en dues parts: Evangelí i Fets. Aquesta

obra, Lluç l'escriu per encàrrec de Teòfil, summe sacerdot del temple de Jerusalem i fill d'Anàs i cunyat de Caifàs, els membres del Sanedrí que va condemnar Jesús de Natzaret. Teòfil, amb el pes que suposa pertànyer a una família sacerdotal amb aquesta responsabilitat en la mort de Jesús, encarrega a un expert de l'època (el rabí Lluç) un informe sobre el tal Jesús. En el seu informe, Lluç demostra a Teòfil que, efectivament, el Jesús condemnat pel seu pare i el seu cunyat era el Messies d'Israel. Amb la *Demostració a Teòfil* de Rius-Camps i Read-Heimerdinger, es restituïa per primer cop la unitat del text i se'l contextualitzava adequadament.

Si les recerques sobre Ignasi provocaven les llàgrimes dels patròlegs tradicionals, les recerques sobre Lluç de Rius-Camps no han estat menys impactants entre els biblistes. Ara bé, la reacció de molts d'ells ha estat el silenci condescendent, la ironia perdonavides («Rius-Camps ha publicat una novel·la»; «¿Una altra?»)... Petites misèries pròpies de tots els gremis. Rius-Camps no perd ni un minut a lamentar-se'n: «Si els ho desballestes tot, no pots pretendre que a sobre t'aplaudeixin...» Cal dir, en honor a la veritat, que els seus col·legues de la Facultat de Teologia de Catalunya el van homenatjar l'any 2010 amb la publicació d'un número miscel·lani de la *Revista Catalana de Teologia* (fundada pel mateix Rius-Camps el 1976), que inclou una completa semblança de l'homenatjat redactada per Joan Ferrer i una bibliografia exhaustiva de la seva producció científica.

Els amics de Rius-Camps som testimonis de l'entusiasme amb què emprèn totes les seves recerques. Quan preparàvem l'edició de la *Demostració a Teòfil*, sovint em telefonava per modificar una nota a peu de pàgina perquè acabava d'adonar-se d'un detall en una partícula del text (un vulgar arti-

cle, una minúscula preposició...) que l'obligava a canviar tota una interpretació. Rius-Camps mai no es conforma amb els resultats a què ha arribat: sempre està disposat a continuar investigant i a alterar el que ha escrit per ajustar-se al màxim a la veritat. Fa uns anys vaig pujar a Reixac amb el periodista Lluís Amigué, que li volia fer una entrevista per a «La Contra» de *La Vanguardia*; al llarg de la conversa, Rius-Camps no es limitava a resumir les seves recerques: recercador infatigable, mentre s'explicava anava repensant (i, per tant, descobrint i rectificat) el seu discurs, per a desesperació del periodista, obligat després a resumir tot allò per al lector de *La Vanguardia*.

En definitiva: un investigador entusiasta i apassionat les vint-i-quatre hores del dia.

* * *

Aquest llibre és el resultat d'un seguit de llargues entrevistes fetes a Josep Rius-Camps. Marina Vallès va responsabilitzar-se de la feixuga tasca de transcripció dels enregistraments. A partir d'aquesta transcripció, calia revisar el text sencer, reordenant lleugerament els materials i suprimint algunes repeticions. El pas de la llengua oral a l'escripta sempre genera distorsions. No parlem com escrivim, i tota transcripció d'un text oral manté marques pròpies de l'oralitat. Mantenir-les totes amb fidelitat notarial generaria un text il·legible. Però suprimir-les totes per mor de l'adaptació a l'escriptura suposaria pagar un tribut massa alt a la perfecció formal, amb la pèrdua consegüent de l'espontaneïtat pròpia de l'oralitat. Hem buscat, com s'acostuma a fer en aquests casos, el no sempre fàcil camí del mig. Així, tot i la lleugera reordenació

dels materials, hem mantingut al màxim el fil d'un discurs que molt sovint no és lineal ni cronològic, que s'obre a *excursus* que tenen tant d'interès com el fil que interrompen, i que té repeticions que són —de fet— insistències i ampliacions, mai simples reiteracions.

Els llibres publicats fins ara per Josep Rius-Camps donen fe dels resultats de les seves recerques, però no detallen ni la riquesa d'una vida gens convencional, ni la seva manera d'investigar, ni les seves intuïcions al voltant de temes (filosòfics, teològics, etc.) que no són objecte de les seves investigacions acadèmiques, però sí de les seves inquietuds diguem-ne «existencials». Aquest llibre pretén d'alguna manera omplir aquests buits. També vol constituir una síntesi dels seus llibres anteriors. Qui no hagi llegit mai cap llibre de Rius-Camps hi trobarà un resum de les seves recerques en els àmbits patristic i bíblic. Però qui ja estigui familiaritzat amb la seva obra probablement quedarà sorprès per la profunditat dels seus interessos de fons i per episodis desconeguts de la seva vida: una vida que no està feta solament de fets exteriors (seminari, estudis a Roma, recerca a Alemanya, retorn a Catalunya, etc.), sinó també d'esdeveniments interiors no sempre fàcils de traduir en paraules.

Dialogar amb Josep Rius-Camps ha estat per mi un autèntic luxe. Estic convençut que, per al lector, també ho serà llegir-ne el resultat.

IGNASI MORETA

Barcelona, febrer del 2014

I

MÉS ENLLÀ DEL COS

—*Ets sacerdot catòlic i professor de la Facultat de Teologia de Catalunya, tens una llarga trajectòria com a patròleg i com a biblista, i al mateix temps aquestes etiquetes et fan nosa. ¿Com voldries ser presentat, aleshores?*

—Evidentment, neixo identificat en una família; vénen després els anys de seminari, que vol dir que ja he fet una opció, però que l'he feta perquè hi ha uns condicionaments que m'hi han portat; constato que els plans d'estudi se'm queden curts, vull anar més enllà, tinc moltes més preguntes que les que em plantegen, tinc preguntes noves que no me les acaben de respondre, no hi ha possibilitat en aquell moment de donar-hi resposta. De cop i volta s'obre un camp, després de cursar tres vegades la teologia: a Catalunya, a la Universitat Gregoriana de Roma i al Pontifici Institut Oriental de Roma; l'anada a l'Oriental de Roma havia suposat, a més a més, pràcticament un canvi de paradigma, un salt d'Occident a Orient, encara que fos només en l'àmbit acadèmic... Doncs bé, de cop i volta s'obre un camp: visc un canvi que coincideix pràcticament amb l'anada a Alemanya, on descobreixo un ambient d'estudi molt seriós, la universitat, on preparo la tesi. En aquest moment és quan miro enrere tot el camí que he fet, i em plantejo: ¿Valdré jo com a investigador?